

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”

**Reprezentări ale lui Vlad III Țepeș Drăculea
în pictura europeană?**

**O discuție despre criptoportretele și portretele din colecții
imperiale și aristocratice (secolele XV-XVII)**

REZUMAT

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Maria Silvia CRĂCIUN

Candidat:

Andreea POCOL

Cluj-Napoca

2025

CUPRINS

INTRODUCERE.....	7
PARTEA I.	
CRIPTOPORTRETELE.....	21
Capitolul 1. <i>Vlad Țepeș Drăculea „deghizat” în torționar al creștinilor?</i>	21
Capitolul 2. <i>Intenție și receptare: relația comanditar - artist - cler în Viena secolului al XV-lea</i>	47
Capitolul 3. <i>De la voievod creștin la persecutor al creștinilor? Mesajele criptoportretelor lui Vlad Țepeș</i>	84
PARTEA II.	
PORTRETELE DIN COLECȚII IMPERIALE ȘI ARISTOCRATICE.....	111
Capitolul 1. <i>Portretele lui Vlad Țepeș în colecții imperiale și aristocratice?</i>	111
Capitolul 2. <i>Intenție și receptare: relația comanditar - artist - colecții imperiale și aristocratice austriece în secolele XVI-XVII</i>	140
Capitolul 3. <i>Discursul din spatele portretelor lui Vlad Țepeș</i>	164
CONCLUZII.....	169
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	172
Izvoare primare.....	172
Bibliografie.....	173
Sitografie.....	193
ANEXA I. ILUSTRĂȚII PARTEA I. CRIPTOPORTRETELE.....	197
ANEXA I. <i>Partea I. Sursele ilustrațiilor</i>	222
ANEXA II. ILUSTRĂȚII PARTEA II. PORTRETELE DIN COLECȚII IMPERIALE ȘI ARISTOCRATICE.....	224
ANEXA II. <i>Partea II. Sursele ilustrațiilor</i>	244

Subiectul tezei

Lucrarea „Reprezentări ale lui Vlad III Țepeș Drăculea în pictura europeană? O discuție despre criptoportretele și portretele din colecții imperiale și aristocratice (secolele XV-XVII)” analizează reprezentările vizuale realizate în tehnici picturale, identificate în istoriografia reprezentărilor voievodului Vlad Țepeș (1448, 1456-1462, 1476), explorând criptoportretele și portretele pictate din colecții imperiale și aristocratice, produse pe teritoriile monarhiei habsburgice. Domnitorul muntean a fost subiectul mai multor tipuri de reprezentări create în afara spațiului românesc, din inițiativa unor comanditari diverși: criptoportrete, datate stilistic cca. 1460-1480 și inserate în scene religioase (care decorau polipticele amplasate în spațiul sacru al unor biserici din Viena medievală), gravuri care ilustrau tipărituri cu narațiuni despre voievodul tiran (1488 - cca. 1568) și portrete incluse în colecții imperiale și aristocratice (secolele XVI-XVII). Titlul tezei conține o interogație pentru a semnala, încă de la început, poziția critică a lucrării față de presupusul caracter cert al identificării reprezentărilor picturale ale lui Vlad Țepeș în istoriografie.

Portretele gravate pe copertele faimoaselor tipărituri cu o narațiune defăimătoare despre tiranul Drăculea au fost excluse atât ca analiză a surselor vizuale cât și ca discurs produs despre acestea, deoarece au fost realizate cu intenția clară de a-l reprezenta pe domnitor, chiar dacă doar la nivel simbolic. Acest lucru este atestat de titlurile gravate pe coperte care conțin numele personajului: „Die Geschicht Dracole Wayde”, amplasate alături de portretul de pe copertă. Trebuie menționat că aceste reprezentări certe ale domnitorului nu sunt echivalente cu asemănarea sau redarea fotografică, perfect fidelă anatomic a persoanei reale, ci cu o tipologie fixată în mentalul colectiv ca fiind recognoscibilă pentru această personalitate și diseminată astfel de-a lungul secolelor. Imaginea lui Vlad Țepeș în Occident a fost puternic influențată de aceste imagini și de narațiunile de groază care au circulat în spațiul germanofon, începând cu anii 1462-1463 și continuând până în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Spre deosebire de aceste gravuri cu inscripții, criptoportretele și portretele din colecții imperiale și aristocratice nu au inscripții identificatoare, iar în bibliografia portretelor lui Țepeș nu există cercetări care dovedesc cu certitudine că acestea au fost create cu intenția de a fi reprezentări ale domnitorului. Lipsa asocierii imagine - cuvânt este problematică și lasă loc interpretărilor, dar în istoriografia subiectului nu este specificat faptul că acestea ar fi reprezentări incerte ale lui Vlad Țepeș, ci dimpotrivă, în unele cazuri persistă ambiguitatea, iar în alte cazuri,

imaginile sunt prezentate ca fiind portrete incontestabile ale unuia dintre cei mai cunoscuți domnitori români. Deși aceste surse vizuale au fost menționate în istoriografia subiectului, noutatea cercetării de față constă în reevaluarea, contextualizarea și analiza critică a acestora.

Sursele vizuale

În prima parte a lucrării, sunt analizate trei scene religioase despre care se presupune că ar conține criptoportrete ale lui Vlad Țepeș: *Hristos în fața lui Pilat* expusă la Galeria Națională din Ljubljana, *Răstignirea Sfântului Andrei* expusă în Galeria medievală a Palatului Belvedere din Viena și *Răstignirea lui Isus* care face parte dintr-un poliptic utilizat până astăzi în Biserica Maria am Gestade din Viena. Aceste surse vizuale sunt dificil de studiat, având în vedere faptul că sunt panouri care făceau parte din retabluri medievale despre care nu există documente păstrate privitoare la datare, comanditari sau artiști.

În cea de-a doua parte, sunt analizate patru portrete identificate în colecții imperiale, respectiv în albume ale cărturarilor: celebrul portret de la Castelul Ambras, împreună cu un portret în miniatură, similar, provenit din același castel, ambele realizate în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, la comanda Arhiducelui Ferdinand II de Tirol (1525-1595). Al treilea portret este o acuarelă inclusă într-un album ce i-a aparținut cărturarului Hieronymus Beck von Leopoldsdorf (1525-1596), album care reunește portrete ale celor mai importanți conducători din Europa și Imperiul Otoman până în secolul al XVI-lea. Cel de-al patrulea portret, singurul care îl înfățișează pe voievod în mărime naturală, ca figură întreagă, este expus în Castelul Forchtenstein din Eisenstadt, fiind comandat la finele secolului al XVII-lea de către principele și compozitorul Pál Esterházy de Galántha (1635-1713).

Istoriografie

Preocuparea istoricilor pentru imaginea conducătorilor și, implicit, pentru portretul lui Vlad Țepeș, care nu era atât de faimos în timpul vieții sale, a crescut tot mai mult în contextul construirii identității naționale a statului român și a culturii române, construct care se putea realiza numai prin educație, și în special prin intermediul manualelor de istorie. Acestea au devenit un instrument util pentru a difuza imagini reprezentative cu domnitorii români și biografiile lor, creând la nivel de mentalitate o identitate comună a românilor. În acest sens, era nevoie ca imaginile vechilor conducători să fie identificate sau, mai precis, stabilite și unanim acceptate. Personalități precum Dimitrie A. Sturdza (1833-1914) căutau imagini cu chipurile domnilor în

arhive din România și din străinătate, mai ales pentru cazurile în care nu existau portrete votive, pentru a-i distinge unii de ceilalți și a-i particulariza în imaginarul colectiv. În contextul necesității identificării unui portret cât mai fidel al lui Vlad Țepeș, care să fie popularizat și inclusiv diseminat în manualele școlare, cercetătorii au constatat că spre deosebire de alți conducători, precum Ștefan cel Mare, în cazul lui Țepeș nu este cunoscut un portret votiv care să fie comandat de voievod în timpul vieții sale. Această absență, aparent minoră, are consecințe metodologice semnificative, întrucât exclude existența unui așa numit „portret autentic”, portret agreat de personajul istoric pe care îl reprezintă. Totuși trebuie specificat că există o imagine istorică, recunoscută în mod unanim ca fiind simbolizarea lui Vlad Țepeș, iar aceasta este portretul de la Castelul Ambras.

Astfel, în absența unui portret de referință, distincția dintre portret, tip și figură simbolică devine esențială pentru analiza reprezentărilor în discuție. Portretul presupune intenția explicită de individualizare a unei personalități istorice prin accentuarea trăsăturilor considerate recognoscibile, chiar dacă această individualizare nu implică fidelitate anatomică. Tipul funcționează ca o construcție vizuală convențională, bazată pe trăsături recurente și modele preexistente, prin care individul este subsumat unei categorii sociale, politice sau morale. Figura simbolică, în schimb, suspendă referința individuală, utilizând imaginea ca vehicul pentru valori sau judecăți morale.

Literatura de specialitate relevantă pentru fundamentarea acestei lucrări acordă un spațiu redus analizei portretelor voievodului, unele contribuții limitându-se la câteva pagini sau chiar la simple mențiuni punctuale. În locul unei analize a detaliilor simbolice în raportul dintre subiect și reprezentarea sa artistică, istoriografia privilegiază în primul rând discuții generale despre *mimesis*, subliniind fie asemănarea portretelor între ele, fie asemănarea portretelor cu persoana reală pe baza unei descrieri a aspectului fizic al voievodului, elaborată de cardinalul Niccolo de Modrusa în 1462, la curtea de la Buda. Această abordare nesistematică și expeditivă reflectă o tratare superficială a portretelor și insuficient ancorată în istoria și teoria artei. Analiza rămâne la un nivel descriptiv și general, portretele fiind discutate mai ales tangențial în biografii dedicate acestei personalități și, rareori, abordate ca obiect de studiu autonom. Istoricii Bogdan Petriceicu-Hașdeu (1863), Ioan Bogdan (1896), Dimitrie A. Sturdza (1897), Nicolae Iorga (1930), Constantin Karadja (1931), Alexandru Duțu (1981) și Ștefan Andreescu (portretele fiind menționate doar în ediția nouă din 2015 a biografiei voievodului din 1976) au fost interesați mai

mult de mimesis, de fidelitatea cu care personajul era redat în portretul pictat raportat la cel gravat, cei mai mulți dintre istorici utilizând argumentul asemănării trăsăturilor personajului din picturi cu trăsăturile personajului din gravurile de pe tipărituri, care sunt reprezentări certe ale voievodului. Astfel au creat un discurs, fără argumente solide, care leagă aceste două tipuri de reprezentări, cu toate că spre deosebire de gravuri, portretele pictate nu au inscripții care să dezvăluie identitatea personajului înfățișat. Deci, cercetările referitoare la portretele acestui domnitor au rămas până în 2008 la o abordare succint-descriptivă, concentrându-se pe problema datării, pe dezbateri referitoare la modul în care acestea reflectă personalitatea conducătorului și, mai ales, pe asemănarea dintre portretele care ar putea alcătui un corpus de imagini ale voievodului. Totodată, în ceea ce privește descrierea și datarea portretelor, istoricul de artă Günther Heinz propune, în 1975, o perspectivă diferită de cea a cercetărilor anterioare, fiind primul care exprimă rezerve față de identificarea cu Vlad Țepeș a portretului în acuarelă din *Cartea de portrete* comandată de Hieronymus Beck von Leopoldsdorf în secolul al XVI-lea. În pofida unor similitudini de costum și coafură cu portretul de la Ambras și cel din Forchtenstein, Heinz consideră identificarea îndoielnică în lipsa unei inscripții contemporane și interpretează imaginea drept o reprezentare generică a unui conducător oriental. În 2015, Levente Nagy a analizat portretul lui Vlad Țepeș de la Castelul Forchtenstein (Fraknó) din Eisenstadt, confirmând datarea târzie propusă anterior și contribuind la o mai bună înțelegere a intereselor comanditarului Pál Esterházy, care și-a construit o genealogie fictivă pentru a-și revendica o presupusă înrudire cu Vlad Țepeș.

O a doua temă explorată în istoriografia subiectului portretelor domnitorului debutează în anii '70, când istoricii Raymond McNally & Radu Florescu (1973) și Konrad Klein (2002) mută atenția asupra unui nou tip de reprezentări pe care le popularizează, și anume portretele ascunse. Acestea primesc denumirea de „criptoportrete” abia în 2008, într-un studiu al lui Erwin Pokorny. Interesul pentru criptoportretele lui Dracula crește în 2010 odată cu studiile filologului Thomas Schares (2010-2013), acestea fiind căutate cu avânt în afara Vienei, chiar și în scene religioase din retabluri medievale din Transilvania și comparate în registrul interpretativ cu mesajul povestirilor germane. Discursul privitor la criptoportrete ajunge la un apogeu al supra interpretării în 2013, când istoricul Florin Stroe afirmă că în mentalul colectiv al secolului al XV-lea Dracula era echivalentul Antichristului.

Abordarea în general descriptivă a imaginilor este depășită și nuanțată parțial în 2008 în studiul lui Erwin Pokorny. Istoricul de artă discută în mare parte problema asemănării portretelor între ele și nu cu persoana reală, introducând conceptul de „criptoportret” și menționând posibilitatea existenței unui tipar în cazul acestora, a unui model cu chipul identificat ca fiind al voievodului, pe care pictorii din biserici l-ar fi utilizat în rol de personaj negativ, fără să știe însă pe cine reprezintă. Studiul lui Erwin Pokorny face referire la aproape toate portretele lui Drăculea, dar nu amintește nici contribuțiile personalităților române la cercetarea subiectului, nici ale primilor istorici austrieci. Pokorny contribuie astfel la formarea corpusului de imagini, dar nu și a corpului bibliografic al subiectului. De pildă, istoricii austrieci au identificat personajul din miniatura de la Viena ca fiind Țepeș, datorită unei inscripții de pe miniatură, pe care au descifrat-o în secolul al XIX-lea, identificând ulterior și personajul din portretul de la Ambras pe baza asemănării cu această miniatură.

O ultimă temă abordată în general în istoriografia portretelor lui Țepeș pentru a înțelege conexiunile dintre toate tipurile de imagini este ipoteza existenței unui portret original de secol XV, pictat după model, care ar fi fost sursa de inspirație atât pentru tabloul din Castelul Ambras (Austria), cât și pentru așa-numitele criptoportrete. Deși, în lipsa fizică a acelui portret, ipoteza nu poate fi susținută cu dovezi, este totuși tratată de către unii autori ca o certitudine, nu ca o ipoteză nedemonstrabilă. Cu excepția lui Thomas Schares (2010), care nu analizează această discontinuitate și nici nu se referă la un portret „verigă lipsă”, istoricii Ioan Bogdan (1896), Ion Stăvăruș (1978), Emil Stoian (1989), Konrad Klein (2002), Erwin Pokorny (2008), Florin Stroe (2013) și Ștefan Andreescu (1976/2015) sunt de acord cu ipoteza că portretul emblematic este copia de secolul XVI a unui portret pierdut din secolul al XV-lea, pentru care Vlad Țepeș ar fi „pozat” la curtea regelui Matia, după arestarea sa din 1462, pentru a fi immortalizat în ipostaza de prinț, imediat după intrarea lui prin căsătorie în familia regală. Așadar, aproape toți cercetătorii care s-au ocupat de subiect sunt de părere, cel puțin tacit, că ar exista un original și îl identifică pe Vlad în panouri de secol XV, fragmente din poliptice medievale, pe baza asemănării elementelor anatomice, a proporțiilor, a expresiei faciale și a formei accesoriilor (simboluri ale puterii) cu cele ale personajului reprezentat în pictura în ulei pe pânză de la Ambras. Însă, pictura este creată în secolul al XVI-lea și, prin urmare, nu putea fi sursa de inspirație pentru așa-numitele criptoportrete, datate în secolul XV.

Deși tabloul de la Ambras este cunoscut internațional ca portret princiar al lui Vlad Țepeș, n-a existat, până în 2024 (Andreea Pocol), nicio tentativă de a reconstitui istoriografic cum s-a ajuns la această concluzie și dacă argumentele oferite de personalitățile culturii române și austriece implicate în procesul decizional au fost convingătoare în acest sens. Cea mai recentă cercetare, care datează din 2025 și se află încă în desfășurare, este realizată de Adrian Gheorghe și Albert Weber în cadrul proiectului „Corpus Draculianum”, în capitolul dedicat izvoarelor vizuale. Aceasta vizează elaborarea primului repertoriu complet al portretelor care au fost identificate ca reprezentări ale lui Vlad Țepeș, reunind imagini la rezoluție înaltă, comentarii critice, precum și scheme referitoare la cronologia descoperirii portretelor, criptoportretelor - inclusiv a celor care nu sunt unanim acceptate - și la filiația acestora.

Întrebări de cercetare și scop

Cercetarea de față a pornit de la dorința de a investiga argumentele pe baza cărora istoricii menționați au identificat aproape automat personajul reprezentat în aceste portrete cu domnitorul Vlad Țepeș. Analiza urmărește evaluarea critică a validității acestor argumente și reconsiderarea ipotezelor existente în istoriografie, propunând noi metode de interpretare și sugestii de identificare a personajelor înfățișate. Teza pornește de la următoarele întrebări de cercetare: Ce tip de reprezentări ale lui Vlad Țepeș au existat, cine le-a comandat și în ce scop, de către cine și în ce mod au fost ele receptate? Având în vedere preocupările istoriografiei locale, marcate de obsesia acurateții reprezentării, a evoluției cronologice a înfățișării modelului, care se bazează pe o redare fidelă a personajului, cercetarea de față propune o evaluare a portretelor lui Vlad Țepeș prin examinarea contextelor în care acestea au fost produse și receptate. Astfel, cercetarea se concentrează asupra relației dintre comanditari și artiști, asupra mesajelor transmise de imagini, a rolului liturgic al artefactelor în care au fost încorporate o parte dintre imagini, precum și asupra contextului istoric în care aceste reprezentări au fost produse.

Scopul este reconstituirea unui alt punct de vedere, cel al comanditarilor care au creat reprezentări ale lui Vlad Țepeș ca tip al autorității princiare și ca model de exercitare a acesteia în Evul Mediu târziu. Obiectul cercetării va fi astfel constituit din ficțiunile vizuale construite pentru Vlad Țepeș, reprezentări care integrează și transmit concepția despre autoritate a comanditarilor. Deci, acest parcurs își propune astfel să reconstituie o nouă perspectivă asupra voievodului, un punct de vedere al „celuilalt” reliefat de contextul în care a fost creat. În final, scopul lucrării este

explorarea statutului și definirea valorii simbolice a acestor tipuri de imagini, deconstruind ficțiunea asemănării și explorând fațetele multiple ale reprezentării și diseminării imaginilor.

Metodologie

Analiza imaginilor este realizată dintr-o perspectivă interdisciplinară, ancorată în tradiția iconografică inaugurată de Aby Warburg și sistematizată de Erwin Panofsky, aplicată însă critic și adaptată corpusului de picturi analizat. Această abordare este completată de iconografia serială, concept formulat de Jérôme Baschet, care permite examinarea imaginilor în ansamblu prin urmărirea repetării, variației și circulației motivelor vizuale în contexte istorice diferite. Demersul metodologic urmează structura tripartită panofskiană: preiconografică, iconografică și iconologică, integrând descrierea formală, interpretarea motivelor în raport cu coduri culturale și analiza contextuală a semnificațiilor sociale, politice și ideologice, cu conștientizarea limitelor metodei, inițial concepută pentru arta sacră. În acest cadru, studiul reprezentărilor lui Vlad Țepeș se întemeiază pe corelarea surselor istorice cu analiza de istoria artei și contribuțiile antropologiei culturale în vederea clarificării motivațiilor comanditarilor, a contextului de producere a imaginilor, a mesajelor acestora și a modului în care au fost interpretate de-a lungul timpului.

Structura lucrării

Lucrarea este structurată în două părți, fiecare compusă din câte trei capitole care urmăresc analiza documentelor vizuale, cercetarea relației dintre comanditar, artiști și a mesajului artefactelor. Prima parte a studiului investighează conceptul de *criptoportret* în istoria artei universale și validitatea acestuia în cazul a trei scene religioase create în secolul al XV-lea, despre care s-a presupus că ar conține portrete ascunse ale domnitorului, ajungând până la suprainterpretarea de a asocia imaginea voievodului creștin cu Antihristul. Deși există câteva similitudini morfologice între criptoportrete și portretele în discuție, analiza a arătat că aceste reprezentări simbolizează, mai degrabă, o autoritate laică tiranică, funcția lor fiind aceea de a critica realitățile politice ale vremii din Imperiul Romano-German.

O contribuție majoră a primei părți este reinterpretarea a două dintre aceste criptoportrete și identificarea personajelor cu împăratul Frederick al III-lea de Habsburg, și nu cu Vlad Țepeș, așa cum a fost asociat automat în istoriografie, fără alte argumente cu excepția unor similitudini. Reinterpretarea propusă are ca argument faptul că faimoasa bonetă vișinie cu perle - asociată până

acum cu Vlad Țepeș pe baza asemănării cu cea din portretul de la Castelul Ambras (datat în secolul XVI) - poate să fie de fapt o coroană pictată în manieră stilizată a unui membru al dinastiei habsburgice. Această perspectivă ancorează mesajul acestor scene religioase în contextul contemporan pictorilor, și anume conflictele politice dintre împăratul Frederick al III-lea, regele Matia Corvin și o parte din nobilimea vremii. Noua identificare oferă o interpretare alternativă a intenției comanditarilor, care în realitate comandaseră un rețablu care conținea mai multe scene religioase, și nu un singur panou cu o scenă religioasă în care apare criptoportretul. Având în vedere acest argument de o importanță majoră, am constatat că aceste criptoportrete sunt discutate în istoriografia subiectului ca niște portrete decupate din context, deși acestea făceau parte din poliptyce medievale amplasate în biserici și aveau funcții liturgice și devoționale clare. O analiză aprofundată a contextului producției rețablurilor medievale, a comanditarilor și a publicului restrâns căruia îi erau destinate, a relevat că ipoteza larg acceptată - conform căreia Matia Corvin ar fi comandat aceste scene religioase pentru a-l defăima pe Vlad Țepeș - nu este susținută de dovezi. În schimb, am identificat și prezentat argumente conform cărora Matia Corvin ar putea fi comanditarul rețablului medieval din care făcea parte scena religioasă *Răstignirea Sfântului Andrei*, provenită din abația cisterciană din Lilienfeld, și ar putea conține un criptoportret al inamicului său politic, Frederick al III-lea. În sprijinul acestor afirmații, am identificat faptul că în anii în care se presupune că a fost realizat acest rețablu pentru abația Lilienfeld, regele Matia a ajuns chiar în această localitate în cadrul campaniei sale de război împotriva lui Frederick III pentru cucerirea Vienei. Având în vedere faptul că aceste „mesaje codificate”, criptoportretele, se adresau unei audiențe restrânse - credincioșii din biserică - demonstrează că aceste imagini nu pot fi interpretate ca „manifeste anti-Dracula” destinate publicului larg, așa cum s-a propus. O funcție polemică de acest gen ar fi fost inefficientă pentru un asemenea scop în contextul Vienei medievale, unde Dracula era cel mai probabil necunoscut majorității credincioșilor, chiar și după largă circulație a poemului defăimător în 1000 de versuri compus de trubadurul Michel Beheim. Astfel, consider că acestea nu-l înfățișează pe Dracula, ci pot fi reprezentări ascunse ale autorităților politice din imperiu, precum împăratul Frederick III aspru criticat de anumite facțiuni. În favoarea acestei identificări am prezentat atât argumente de ordin politic cât și simbolic, comparând și observând similitudinea evidentă între simbolurile autorității personajului din cele două criptoportrete și simbolurile autorității împăratului din portretele imperiale, precum coroana, sceptrul și inelul.

Un alt aspect important și inedit pentru cele trei scene religioase în această parte a cercetării a fost contextualizarea acestora prin explorarea funcțiilor liturgice, euharistice și devoționale ale retablurilor medievale, având în vedere faptul că cele trei scene religioase analizate care conțin criptoportretele erau de fapt panouri care făceau parte din aceste retabluri utilizate în ritualurile creștine.

Cea de-a doua parte a cercetării a examinat patru portrete din colecțiile imperiale și aristocratice, considerate convențional în istoriografie reprezentări ale lui Vlad Țepeș, cu accent pe celebrul tablou de la Castelul Ambras, punând sub semnul întrebării soliditatea argumentelor personalităților române și austriece care susțin identificarea personajului înfățișat cu domnitorul român. Am demonstrat că identificarea personajului este problematică, având în vedere faptul că inscripția de pe portretul miniat de la Viena, similar cu cel de la Ambras - pe baza căreia de fapt personajul a fost identificat inițial cu Țepeș - nu menționează numele domnitorului, așa cum s-a sugerat la o primă descifrare a inscripției: „Aveida dux Vala” ca „[Dracul]a veida dux Wala[chiae]”. Mai mult, consider că portretul de la Ambras are cu siguranță una sau mai multe inscripții ascunse sub stratul de vopsea albă din registrul inferior, care este decupat mereu din orice ilustrație publicată a portretului, exceptând în studiul lui Pokorny. Pentru descifrarea inscripției/ inscripțiilor și, implicit, o identificare corectă a personajului, am transmis o solicitare către conducerea Muzeului Castelului Ambras pentru a-mi aproba contra cost realizarea analizelor cu raze X și reflectografie asupra acestui portret, analize în urma cărora voi stabili identitatea personajului înfățișat. Muzeul a respins solicitarea mea, justificând refuzul prin insuficiența resursei umane la laboratorul Muzeului de Artă din Viena și prioritatea acordată altor proiecte. A invocat, de asemenea, necesitatea transportării lucrării de la Innsbruck la Viena și retur, proceduri care necesită asigurare și logistică suplimentară.

În lipsa acestei confirmări pe baza probelor de laborator, am lansat în stadiul prezent al cercetării o ipoteză de identificare a acestui personaj cu un membru al dinastiei habsburgice, și anume fiul arhiducelui Ferdinand II, Andreas von Österreich (1558–1600), margrav de Burgau și cardinal. Primul argument este propunerea de descifrare a inscripției „Aveida dux Vala” de pe miniatura de la Viena (care înfățișează același personaj ca în portretul de la Ambras) ca „ducele a fost pierdut”, iar al doilea argument este acela că fiul arhiducelui s-a născut într-o căsătorie morganatică și, prin urmare, nu a primit dreptul de a moșteni de la tatăl său teritorii și titluri ale monarhiei habsburgice și de aceea inscripția nu conține numele ci doar faptul că personajul n-a

mai devenit duce. În aceste condiții, consider că este mai plauzibil ca Ferdinand II să fi comandat un portret al fiului său cel mare Andreas, decât al lui Vlad Țepeș, pentru a-i reda astfel fiului un loc în memoria familiei și în eternitate. Andreas este reprezentat cu prognatism, un defect genetic al multor habsburgi, chiar dacă nu l-a avut, tocmai pentru a indica apartenența sa la această familie. Dacă solicitarea mea va fi aprobată în viitorul apropiat, analizele de reflectografie și raze X vor confirma sau infirma această ipoteză. În concluzie, deși am propus o nouă identificare pentru portretul faimos am reafirmat că, până la proba contrarie, portretul de la Ambras - răspândit în manualele de istorie - rămâne prin convenție istoriografică tradițională, imaginea consacrată a lui Vlad Țepeș.

În cazul portretului de la Castelul Forchtenstein, intenția de identificare a personajului cu Vlad Țepeș este susținută de prezența inscripției nominale, dar reprezentarea preia un tipar anterior, derivat dintr-un portret lipsit de inscripție. Deci, portretul trebuie înțeles mai degrabă ca reluare și adaptare a unui model vizual circulant decât ca probă a unei identificări istorice sigure. Acuarela din colecția Beck servește ca o verigă de legătură, de inspirație între cele două reprezentări, portretul de la Ambras și cel de la Forchtenstein.

Cercetarea a scos în evidență rolul portretului ca instrument al legitimității, prestigiului și memoriei în rândul suveranilor și aristocraților care au colecționat portretele analizate. Am explorat motivațiile colecționarilor, precum Arhiducele Ferdinand al II-lea, Hieronymus Beck von Leopoldsdorf și principele Pál Esterházy, pornind mai întâi de la premiza stabilită că acestea ar fi portretele voievodului și arătând că interesul pentru colecționarea de portrete cu Țepeș se înscrie într-un fenomen cultural mai amplu, și anume colecționarea portretelor unor lideri militari remarcabili. Spre exemplu, interesul lui Ferdinand al II-lea pentru Țepeș se leagă de admirația pentru rezistența anti-otomană, dar și de fascinația pentru figurile bizare și monstruoase, având aici în vedere reputația duală a voievodului de tiran și comandant militar excepțional. În cazul principelui Pál Esterházy, portretul a servit la legitimarea genealogică a familiei sale, iar inscripția în limba latină, „*Dracula Waida Princeps et Waiuoda Walachiae Transalpinæ hostis Turcarum infensissimus 1.4.66.*” subliniază rolul lui Țepeș ca apărător al creștinătății, însă portretul datează de la final de secol XVII, chiar dacă inscripția indică anul 1466.

În concluzie, cercetarea dezvăluie modul în care a evoluat percepția asupra reprezentărilor vizuale incerte ale lui Vlad Țepeș și propune o interpretare mai nuanțată prin reevaluarea ipotezelor existente și contextualizarea analitică a portretelor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Izvoare primare

Corpus Draculianum. Dokumente und Chroniken zum walachischen Fürsten Vlad dem Pfähler 1448–1650, Thomas M. Bohn, Adrian Gheorghe, Christof Paulus, Albert Weber (eds.), 4 vol., Wiesbaden, Editura Harrassowitz, 2017-2024.

Corpus Draculianum: Documentele și cronicile relative la viața și domnia voievodului Vlad Țepeș (1437-1650), versiune revizuită și adăugită a ediției germane, Thomas M. Bohn, Adrian Gheorghe, Christof Paulus, Albert Weber (coord.), vol. 1: *Scrisori și documente de cancelarie*, tomul 2: *Cancelarii externe*, Albert Weber, Adrian Gheorghe, Ștefan Marinca și Alexandru Ștefan Anca (ed.), București, Editura Academiei Române, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2020.

Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fondul Sturdza-Familial 1822-1947, Nr. inv. 1295, Dosar I. 9/1891, Corespondența cu Zoe (soția lui Dimitrie A. Sturdza).

Fișa de evidență a Galeriei Naționale de Artă din Ljubljana, nr. inv. NGS 1176, anonim vienez maestrul panourilor de la Velenje, tempera pe lemn, 83,5 x 51,5 cm, datare: cca. 1462-1465, accesat în data de 25.01.2024 de la URL <https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1200-1600/jezus-pred-pilat-om-mojster-velenjskih-tabel?workId=1980>

Fișa de evidență a Muzeului Belvedere din Viena, Galeria medievală Schatzhaus Mittelalter Schaudapot im Prunkstall, nr. inv. 4974, anonim din regiunea Steiermark, ulei pe lemn de brad, 81,5 x 71,5 cm, datare: cca. 1470, proveniență: Abația cisterciană Lilienfeld, accesat în data de 15.11.2024 de la URL <https://sammlung.belvedere.at/objects/3727/martyrium-des-hl-andreas>.

Fișă de evidență a Muzeului Belvedere din Viena, Galeria medievală Schatzhaus Mittelalter Schaudapot im Prunkstall, nr. inv. 4975, anonim, maestrul altarului Bisericii Schottenkirche, ulei pe lemn de stejar, 87,5 x 52 cm, datare: cca. 1475, accesat în data de 15.11.2024 de la URL <https://sammlung.belvedere.at/objects/3728/kreuzigung-christi>.

Giovanni Mercati, *Opere Minori*, vol. 4, Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1937.

Muzeul de Istoria Artei din Viena, fișa de înregistrare nr. inv. GG_5209.

Muzeul Național de Artă al României, Galeria de artă românească modernă, *Vlad Țepeș și solii turci*, ulei pe pânză, semnat dr. jos, nedatat [1862-1863], 1,085 x 1,420 m.

Bibliografie

Achim Simon, *Österreichische Tafelmalerei der Spätgotik. Der niederländische Einfluß im 15. Jahrhundert*, Berlin, Reimer, 2002.

Analele Academiei Române, seria II – tom IV, *Ședințele ordinare din 1881-1882 și sesiunea generală a anului 1882, Secțiunea I, partea administrativă și desbaterile*, București, Tipografia Academiei Române, 1882.

Andreescu Ștefan, *Vlad Țepeș Dracula. Între legendă și adevăr istoric*, București, Editura Enciclopedică, 1976.

Andreescu Ștefan, *Vlad Țepeș Dracula. Între legendă și adevăr istoric*, București, Editura Enciclopedică, ediție nouă, 2015.

Auer Alfred, Sanbichler Veronika, Schütz Karl, Beaufort-Spontin Christian, *Schloss Ambras*, Viena, Reihe Kunstführer Electra, 1996.

Băcilă Ioan C., *Portretele lui Mihai Viteazul*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1926.

Baldass Ludwig, *Österreichische Tafelmalerei der Spätgotik 1400-1525. Kunstgeschichtliche Übersicht und Katalog der Gemalde*, Viena, Muzeul de Istoria Artei, 1934.

Baschet Jérôme, *L'iconographie médiévale*, Paris, Gallimard, colecția *Folio Histoire*, 2008.

Baum Elfriede, *Katalog des Museums Mittelalterlicher Österreichischer Kunst in der Orangerie des Unteren Belvedere in Wien*, Viena, München, 1971, nr. 120.

Baxandall Michael, *Limewood Sculptors of Renaissance Germany*, New Haven & London, Yale University Press, 1980.

Baxandall Michael, *Painting and Experience in Fifteenth Century Italy*, Oxford, Oxford University Press, 1988.

Bell Julian, *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei*, traducători Lepădatu Bogdan, Șiperco Tania, Adrian Buz și Valentin Sălăgeanu, București, Editura Vellant, 2007.

Belting Hans (ed.). *The Global Contemporary and the Rise of New Art Worlds*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2013.

Belting Hans, *The Germans and Their Art. A Troublesome Relationship*, New Haven, Editura Yale University, 1998.

Belting Hans, *The Image and Its Public in the Middle Ages. Form and Function of Early Paintings of the Passion*, traducători Bartusis Mark, Meyer Raymond, New York, New Rochelle Publisher, Editura Aristide D. Caratzas, 1990.

Berger Harry Jr., "Fictions of the Pose: Facing the Gaze of Early Modern Portraiture" în *Representations*, Vol. 46, Berkeley, 1994, pp. 87-120.

Berger Harry Jr., *Fictions of the Pose: Rembrandt Against the Italian Renaissance*, Stanford, Stanford University Press, 1994.

Bogdan Ioan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Studiu critic cu 5 portrete*, București, Librăria Socecu, 1896.

Bonito Fanelli Rosalia, "The Pomegranate Pattern in Italian Renaissance Textiles: Origins and Influence", în *Textile Society of America Symposium Proceedings*, Los Angeles, Textile Society of America, 1995, pp. 193–204.

Brady Thomas A. Jr., *German Histories in the Age of Reformations, 1400–1650*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

Brilliant Richard, *Portraiture*, Londra, Reaktion Books, 1991.

Burke Peter, *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*, Londra, Reaktion Books, 2001.

Burke Peter, *The Fabrication of Louis XIV*, New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1992.

Cevc Anica, *Stari tuji slikarji XV.–XIX. stoletja*, vol. I, Ljubljana, Editura Narodna galerija v Ljubljani, 1960.

Concin Adriana, „Hans Albrecht von Sprinzenstein. An Austrian Art Agent in the Service of Archduke Ferdinand II of Tyrol”, în vol. Turpin Adriana, Bracken Susan (eds.), *Art Markets, Agents and Collectors. Collecting Strategies in Europe and the United States 1550–1950*, Londra, Bloomsbury, 2021, pp. 33–48.

Concin Adriana, *Face Value. The Power of Portraiture in Habsburg Collections*, Turnhout, Brepols, 2022.

Cosma Gheorghe, *Pictura istorică românească*, București, Editura Meridiane, 1986.

Crăciun Maria, „Attitudes to Religious Art and The Confessional Identity of The Saxon Community Passion Cycles in the Context of Lenten Observance and Easter Celebrations in Late Medieval and Early Modern Transylvania”, în *Yearbook of the New Europe College*, GE-NEC 2 Program, 2010, pp. 13-70.

Crăciun Maria, „Eucharistic Iconography and the Confesional Identity of the Saxon Community in Early Modern Transylvania”, în vol. Miller Jaroslav, Kontler László (eds.), *Friars, Nobles and Burghers - Sermons, Images and Prints: Studies of Culture and Society in Early-Modern Europe*, Budapesta, Central European University, 2010, pp. 49-71.

Crăciun Maria, „*Ora pro nobis sancta Dei genitrix*: Prayers and Gestures in Late Medieval Transylvania”, în vol. Jaritz Gerhard (ed.), *Ritual, Images and Daily Life: The Medieval Perspective*, 2012, Berlin-Viena, Editura Lit, pp. 107-138.

Crăciun Maria, „Reforming Church Space: Altarpieces and their Functions in Early Modern Transylvania”, în *Church History and Religious Culture*, vol. 87, nr. 1, 2007, pp. 1-28.

Crăciun Maria, „*Contemplatio, Meditatio, Imitatio* sau despre funcția polipticelor din bisericile Transilvaniei medievale”, în vol. Gálfi Emőke, Kovács Zsolt, P. Kovács Klára (ed.), *Arte et Ingenio. Tanulmányok Kovács András hetvenötödik Születésnapjára*, Cluj-Napoca, Budapesta, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2021, pp. 99-116.

Csendes Peter, ”Medieval Vienna and its Political Configuration”, în vol. Zapke Susana, Gruber Elisabeth (eds.), *A Companion to Medieval Vienna*, Leiden-Boston, Brill, 2021, pp. 48-78.

Damean Mihaela Violeta, *Personalitatea omului politic Dimitrie A. Sturdza*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2012.

Decker Bernhard, ”Reform within the Cult Image: the German Winged Altarpiece before the Reformation”, în vol. Humfrey Peter, Kemp Martin (eds.), *The Altarpiece in the Renaissance*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, pp. 90-105.

Demus Klaus, *Der Wiener Schottenmeister. Wiener Malerei um 1470*, Viena-München, 1986.

Didi-Huberman Georges, *The Surviving Image. Phantoms of Time and Time of Phantoms: Aby Warburg's History of Art*, Pennsylvania, Pennsylvania State University Press, 2017.

Dimitrie A. Sturdza, *Memoriu asupra portretelor domnilor români*, catalog, ediție revizuită și adăugită, argument de Macovei Cătălina, București, Biblioteca Academiei Române, 2023.

Distelberger Rudolf, ”The Habsburg Collections in Vienna during the Seventeenth Century”, în vol. Impey Oliver, MacGregor Arthur (eds.), *The Origins of Museums: The Cabinet of Curiosities in Sixteenth and Seventeenth-Century Europe*, Oxford, Clarendon Press, 1985, pp. 51-62.

Dobalová Sylva, Hausenblasová Jaroslava (eds.), *Archduke Ferdinand II of Austria. A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Viena, Österreich. Akademie der Wissenschaften, 2020.

Dornik-Eger Hanna, ”Kaiser Friedrich III. in Bildern seiner Zeit”, în *Friedrich III. Kaiserresidenz Wiener Neustadt*, catalog de expoziție, St. Peter an der Sperr/Wiener Neustadt, Viena, 1966.

Dreier Franz Andrian, "The Kunstkammer of the Hessian Landgraves in Kassel", în vol. Impey Oliver, MacGregor Arthur (eds.), *The Origins of Museums: The Cabinet of Curiosities in Sixteenth and Seventeenth-Century Europe*, Oxford, Clarendon Press, 1985, pp. 137-148.

Duffy Eamon, *The Stripping of the Altars. Traditional Religion in England, c.1400–c.1580*, ediția a 2-a, New Haven, Londra, Yale University Press, 2005.

Duțu Alexandru, "Literature, peinture et image de l'homme ideal: portraits de Vlad Țepeș", în vol. Zoran Konstantinović (Innsbruck), Steven P. Scher (Hanover, N.H), Ulrich Weisstwin (Bloomington, IND.) (eds.), *Lietrature and the Other Arts/ La litterature et les autres arts/ Literatur un die anderen Künste*, Innsbruck, 1981, pp. 37-41.

Eberhard Frank, *Die Verwendung graphischer Vorlagen in der spätgotischen Tafelmalerei des württembergischen Neckargebiets*, Tübingen, Institutul de Istoria Artei al Universității, 1953.

Ebert Anja, *Die Wiener Schottenaltar. Das ehemalige Hochaltar-Retabel des Schottenstifts Wien*, Weimar, VDG, 2015.

Edelmayer Friedrich, *Maximilian I. und die Anfänge der Habsburgischen Weltmacht*, Viena, Böhlau, 1990.

Egresmann Donald L., "Some Observations on the Role of the Liturgy in the Early Winged Altarpieces", în *The Art Bulletin*, vol. 64, nr. 3, 1982, pp. 200–226.

Engel Johann Christian, *Geschichte der Ungarischen Reiches und seiner Nachbarnländer*, partea a IV-a, Halle, 1804.

Engel Pál, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895–1526*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2006.

Érsek Annamária, "The Crypto-portrait in Central Europe in the 14th Century", în vol. Bagi Dániel, Barabás Gábor, Máté Zsolt (eds.), *Hungaro-Polonica. Young Scholars on Medieval Polish-Hungarian Relations*, Pécs, Történetészék Egyesület, 2016, pp. 167-188.

Evans Mark, "Appropriation and Application: the Significance of the sources of Michael Pacher's Altarpieces", în vol. Humfrey Peter, Kemp Martin (eds.), *The Altarpiece in the Renaissance*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, pp. 106-128.

Evans R. J. W., *The Making of the Habsburg Monarchy, 1550–1700: An Interpretation*, Oxford, Clarendon Press, 1979.

Farkas Sz. Jenő, "Drakula az összeesküvés-elméletek hálójában", în *Világtörténet*, 2010, nr. 3–4, pp. 13-19.

Fazekas István, "Palatin Paul Esterházy's Bemühungen um das Ansehen und die historische Würde seiner Familie", în vol. Gürtler Wolfgang, Kropf Rudolf (eds.), *Die Familie Esterházy im 17. und 18. Jahrhundert*, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, Bd. 128, Tagungsband der 28. Schlaininger Gespräche (29. September – 2. Oktober 2008), red. Martin Krenn, Eisenstadt, 2009, pp. 71-82.

Filitti Ioan C., „Din iconografia noastră laică”, în *Convorbiri Literare*, nr. 3, 1.02.1924, anul 56, pp. 203-213.

Firecks Julianne Von, "Black Velvet: The Account Book of Wilhelm and Matthäus Rüntinger and the Transalpine Trade in Silks from Venice and Lucca before 1400", în vol. Michael Peter (ed.), *Velvets of the Fifteenth Century: Art, Technique, and Business*, Riggisberg, Abegg-Stiftung, 2020, pp. 151-166.

Firea Ciprian, "Ex Wyenna...Transylvanians and the City of Vienna in the Late Fifteenth Century: Patrons, Networks, Art", în *Jahrbuch des Kunsthistorischen Museums Wien*, vol. 22, Viena, KHM-Museumsverband, Editura Böhlau - Brill Österreich, 2023, pp. 291-301.

Firea Ciprian, *Polipticele medievale din Transilvania: artă, liturghie, patronaj*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016.

Flieger Petra, Schönwiese Volker (eds.), *Das Bildnis eines behinderten Mannes. Bildkultur der Behinderung vom 16. bis ins 21. Jahrhundert*, Innsbruck, Verein zur Förderung der sozialpolitischen Arbeit, 2007.

Florescu Radu, McNally Raymond T., *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler 1431-1476*, New York, Hawthorn Books INC. Publishers, 1973.

Florescu Radu, McNally Raymond, "Dracula zwischen Legende und Wirklichkeit", în *Karpatenrundschau*, VI (XVII), nr. 10 (1090), 9.03.1973.

Forcher Michael, *Erzherzog Ferdinand II. Landesfürst von Tirol, Sein Leben. Seine Herrschaft. Sein Land*, Innsbruck, Haymon, 2017.

Freedberg David, *The Power of Images. Studies in the History and Theory of Response*, Chicago, University of Chicago Press, 1989.

Freedman Luba, "The Concept of Portraiture in Art Theory of the Cinquecento", în *Zeitschrift für Ästhetik und Allgemeine Kunstwissenschaft*, Sonderdruck, vol. 32, 1987, Bonn, Editura Bouvier, pp. 63-82.

Frick Michaela, „Zu Den Mustern des Frueauf-Kreises. Ornamentalschablonen als Werkzeug stilkritischer Beobachtungen", în catalog de expoziție Rollig Stella, Björn Blauensteiner (eds.) *Rueland Frueauf d. Ä. und sein Kreis. (Katalog zur Ausstellung im Oberen Belvedere Wien)*. München, Editura Hirmer, 2017, pp. 51–65.

Gardner Julian, "Altars, Altarpieces and Art History. Legislation and Usage", în vol. Borsook Eve, Gioffredi Fiorella Superbi (eds.), *Italian Altarpieces. 1250–1550. Function and Design*, Oxford, Editura Clarendon Press, 1994, pp. 5–40.

Gardner Julian, recenzie "The Likeness of the King: A Prehistory of Portraiture in Late Medieval France", de Perkinson Stephen, în *Art Bulletin*, martie 2012, vol. XCIV, nr. 1, Chicago, University Press, 2009, pp. 132-135.

Gheorghe Adrian, Weber Albert, *Ikonographische Überlieferung*, în vol. Bohn Thomas M., Gheorghe Adrian, Weber Albert (ed.), "Corpus Draculianum. Dokumente und Chroniken zum walachischen Fürsten Vlad dem Pfähler 1448–1650", vol. 2.1., Wiesbaden, Harrassowitz, 2025.

Ginzburg Carlo, *Erkundungen über Piero: Piero della Francesca, ein Maler der frühen Renaissance*, Berlin, 1981.

Giurescu C. C., „Viteazul și temutul Vlad Țepeș”, în *Magazin istoric*, nr. 3, 1974, pp. 3-12.

Gombrich Ernst H., *The Image and the Eye. Further Studies in the Psychology of Pictorial Representation*, Oxford, Phaidon, 1982.

Gruber Elisabeth, ”Organizing a Community: Council, Urban Elite, and Economy in Medieval Vienna”, în vol. Zapke Susana, Gruber Elisabeth (eds.), *A Companion to Medieval Vienna*, Leiden-Boston, Brill, 2021, pp. 187-221.

Haag Sabine, Sandbichler Veronika (eds.), *Ferdinand II: 450 Jahre Tiroler Landesfürst*, Innsbruck, Haymon, 2017.

Harbison Craig, ”The Northern Altarpiece as a Cultural Document”, în vol. Humfrey Peter, Kemp Martin (eds.), *The Altarpiece in the Renaissance*, Cambridge, Editura Cambridge University Press, 1991, pp. 49-75.

Hauenfels Theresia, *Visualisierung von Herrschaftsanspruch: die Habsburger und Habsburg-Lothringer in Bildern*, vol. 1, Viena, 2004. (teză de doctorat)

Hauenfels Theresia, *Visualisierung von Herrschaftsanspruch: die Habsburger und Habsburg-Lothringer in Bildern*. Masch. phil. Diss., Wien, 2004. *Visualisierung von Herrschaftsanspruch: die Habsburger und Habsburg-Lothringer in Bildern*, Wien, Praesens-Verlag, 2005. Seria „Angewandte Kulturwissenschaften Wien,” hrsg. Manfred Wagner.

Heinz Gunther, „Das Porträtbuch des Hieronymus Beck von Leopoldsdorf”, în *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien*, vol. 71, 1975, pp. 165-310.

Hirn Joseph, *Erzherzog Ferdinand II von Tirol. Geschichte seiner Regierung und seiner Länder*, 2 vol., Innsbruck, Wagner, 1885, 1888.

Hoensch Jörg K., *Matthias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen*, Graz–Wien–Köln, Styria, 1998.

Honeée Eugene, ”Image and Imagination in the Medieval Culture of Prayer: A Historical Perspective”, în vol. Os Henk van, Honeée Eugene, Nieuwdorp Hans, Ridderbos Bernhard (eds.),

The Art of Devotion in the Late Middle Ages in Europe 1300-1500, catalog de expoziție, Amsterdam, Rijksmuseum 1994, pp. 157-174.

Hope Charles, "Altarpieces and the Requirements of Patrons", în vol. Verdon Timothy, Henderson John (eds.), *Christianity and the Renaissance: Image and Religious Imagination in the Quattrocento*, Syracuse, N.Y., Syracuse University Press, 1990, pp. 535-571.

Horváth Richárd, "Hunyadi Mátyás és Havasalföld", în *Világtörténet*, 2010, nr. 3–4, pp. 3-12.

Horváth Richárd, "The Warring King: the Itinerary of Matthias Corvinus", în Péter Farbaký, András Végh, *Matthias Corvinus the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court*, catalog de expoziție, Budapesta, 2008, pp. 51-64.

Iorga Nicolae, *Domnii Români după portrete și fresce contemporane*, Sibiu, Editura și Tiparul Krafft & Drotleff pentru Arte Grafice, 1930.

Jacobs Fredrika H., *Votive Panels and Popular Piety in Early Modern Italy*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Jacobs Lynn F., *Early Netherlandish Carved Altarpieces 1380-1550. Medieval Tastes and Mass Marketing*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Jékely Zsombor, "Painting at the Court of Emperor Sigismund: The Nuremberg Connections of the Painter Thomas de Coloswar", în *Acta Historiae Artium*, tom 58, nr. 1, 2017, Budapesta, Editura Academiei, pp. 57-83.

Jenei Dana, "Murals Discovered in the Choir of the Present Franciscan Church of Sibiu", în *Ars Transilvaniae*, 2017-2018, București, Editura Academiei Române, 2018, pp. 31-48.

Jenkins Marianna, *The State Portrait: Its Origin and Evolution*, New York, College Art Association of America in conjunction with *The Art Bulletin*, 1947.

Kalkman Peter A., *Identifying Armour: Dating 1370–1490 AD*, Zwolle, SPA Uitgevers (Stichting Promotie Archeologie), 2022.

Kantorowicz Ernst H., *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*, traducere de Conrad Leyser, Princeton, Princeton University Press, 2016.

Karadja Constantin, „Incunabilele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeș” în *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Editura Institutului de istorie universală, Cluj, 1931.

Kaufmann Thomas DaCosta, *Court, Cloister, and City: The Art and Culture of Central Europe, 1450–1800*, Chicago, University of Chicago Press, 1995.

Kemp Martin, ”The Altarpiece in the Renaissance: A Taxonomic Approach”, în vol. Humfrey Peter, Kemp Martin (eds.), *The Altarpiece in the Renaissance*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, pp. 1-20.

Kenner Friedrich, ”Die Porträtsammlung des Erzherzogs Ferdinand von Tirol”, în *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 18, 1897, pp. 135-261.

Kenner Friedrich, ”Die Porträtsammlung des Erzherzogs Ferdinand von Tirol”, în *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 14, 1893, Viena, Editura Adolf Holzhausen, 1893, pp. 37-186.

Kéry Bert-Alan, *Kaiser Sigismund. Ikonographie*, Viena-München, Editura Anton Schroll & Co, 1972.

Kéry Bert-Alan, *Kryptoporträts oder nicht? Die Frage der ikonographischen Wertung Kaiser Sigismund ähnlicher Abbildungen an den Flügelaltären von Kalanti (in Helsinki) und Kumla (in Stockholm)*, în vol. *Sigismund von Luxemburg: Kaiser und König in Mitteleuropa 1387–1437. Beiträge zur Herrschaft Kaiser Sigismunds und der europäischen Geschichte um 1400*, Josef Macke, Ernő Marosi și Ferdinand Seibt (ed.), (Acte ale colocviului internațional, Budapesta, 8–11 iulie 1987), Colecția „Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit”, Warendorf: Fahlbusch, 1994, pp. 278–286.

Kirchweger Franz, ”Goldsmiths in Medieval Vienna (1150–1527): Their Trade and Their Art”, în vol. Zapke Susana, Gruber Elisabeth (eds.), *A Companion to Medieval Vienna*, Leiden-Boston, Brill, 2021, pp. 469-496.

Kirschbaum Engelbert SJ (ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie*, vol. 3, Rom–Freiburg–Basel–Wien, Editura Herder, 1971.

Körner Ștefan, Bayer Florian Thaddäus, Dziarsk Philipp, Kopp Margit, *Führer durch die Esterházy-Ahnengalerie. Eigentum Burg Forchtenstein*, Eisenstadt, Editura Esterházy Privatstiftung, 2006.

Kroesen Justin E. A., "The Altar And its Decorations in Medieval Churches. A Functionalist Approach", în *Medievalia*, nr. 17, 2014, pp. 153-158.

Kroesen Justin E. A., „Ce este o masă de altar medievală?”, în *Ars Transsilvaniae*, XXIV, București, Editura Academiei Române, 2014, pp. 15-40.

Kupfer Marcia Ann, *The Art of Healing: Painting for the Sick and the Sinner in a Medieval Town*, Pennsylvania, Pennsylvania State University Press, 2003.

Ladner Gerhart B., *The Idea of Reform, Its Impact on Christian Thought and Action in the Age of the Fathers*, Cambridge, Harvard University Press, 1959.

Ladner Gerhart, "Die Anfänge des Kryptoporträts", în vol. Deuchler Florens, Flury-Lemberg Mechthild, Otavsky Karel (eds.) *Michael Stettler zum 70-te Geburtstag. Portraetstudien. Von Angesicht zu Angesicht*, Berna, Editura Staempfli und Cie AG, 1983, pp. 78-98.

Lane Barbara G., *The Altar and the Altarpiece. Sacramental Themes in Early Netherlandish Painting*, New York, Icon Editions, 1984.

Layher William, "Horrors of the East. Printing Dracole Wayda in 15th Century Germany in Gerhild Scholz Williams", în vol. Williams Gerhild Scholz , Layher William (eds.), *Consuming News: Newspapers and Print Culture in Early Modern Europe (1500–1800)*, Amsterdam–New York, Rodopi, 2009, nr. 37, pp.11–32.

Loza Andrei, „Reprezentări ale lui Mihai Viteazul în spațiul apusean al secolului al XVII-lea. Reinterpretarea portretisticii europene din secolului al XVII-lea de arta românească a secolelor XIX și XX”, în vol. Crăciun Maria, Florea Carmen, Ghitta Ovidiu(eds.), *Istorie și scris istoric. Studii în onoarea Gretei Monica Miron*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2024, în curs de apariție.

Marin Louis, *Le Portrait du roi*, Éditions de Minuit, Le sens commun, Paris, 1981.

Marin Louis, *Portrait of the King*, traducere din limba franceză de Houle Martha M., Minneapolis, University of Minnesota Press, 1988.

Marrow James H., "Circumdederunt me canes multi: Christ's Tormentors in Northern European Art of the Late Middle Ages and Early Renaissance", în *The Art Bulletin*, 1977, nr. 2, vol. 59, pp. 167-181.

Marrow James H., "Inventing the Passion in the Late Middle Ages", în vol. Kupfer Marcia (ed.), *The Passion Story. From Visual Representation to Social Drama*, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 2008, pp. 23-52.

Marrow James H., *Passion Iconography in Northern European Art of the Late Middle Ages and Early Renaissance*, Kortrijk, Van Ghemmert/ Ars Neerlandica, 1979.

Menzhausen Joachim, „Elector Augustus` Kunstkammer: an Analysis of the Inventory of 1587”, în vol. Impey Oliver, MacGregor Arthur (eds.), *The Origins of Museums: The Cabinet of Curiosities in Sixteenth and Seventeenth-Century Europe*, Oxford, Clarendon Press, 1985, pp. 69-75.

McNally Raymond T., Florescu Radu, *In Search of Dracula. The History of Dracula and Vampires*, Boston-New York, Houghton Mifflin Company, 1994.

McNally Raymond T., Le Blanc Benjamin, „Dracula într-un tablou necunoscut”, în *Magazin istoric*, anul XXXI, nr. 1, ianuarie 1997, p. 12–14.

Mellinkoff Ruth, *Outcasts: Signs of Otherness in Northern European Art of the Late Middle Ages*, vol. 1, Berkeley/Los Angeles, University of California Press, 1993.

Mikuž Stane, „Štiri gotske table v Narodni galeriji”, în *Zbornik za umetnostno zgodovino (ZUZ)*, 1936, pp. 9-14, il. 33-36.

Monnas Lisa, *Merchants, Princes and Painters: Silk Fabrics in Italian and Northern Paintings 1300–1550*, New Haven, London, Yale University Press, 2008.

Müller Jan-Dirk, "Panegyrik und Didaxe als Herrscherkritik. Erasmus' von Rotterdam, Iulius exclusus e coelis', 'Institutio principis Christiani' und 'Panegyricus' auf Philipp den Schönen", în vol. Kellermann Karina, Plassmann Alheydis, Schwermann Christian (eds.), *Criticising the Ruler in Pre-modern Societies - Possibilities, Chances, and Methods: Kritik am Herrscher in vormodernen Gesellschaften* - Möglichkeiten, Chancen und Methoden, Berlin, 2018, pp. 393-410.

Murgescu Mirela-Luminița, *Între 'bunul creștin' și 'bravul român'. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Iași, A 92, 1999.

Nagy Levente, "Drakula a fraknói kastélyban", în Ács Pál, Buzási Enikő (eds.), *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás. Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*, redactat de Székely Júlia, Budapest, 2015, pp. 339-356.

Nagy Levente, "The Tyrant and the Saint: Cruelty, Ambivalence, Humour in the Earliest Dracula Tales", în *Studia Litterarum*, 9, 2024, nr. 3, pp. 58-95.

Nagy Levente, „Cultul lui Vlad Țepeș în istoriografia și literatura umanistă maghiară: Epigramele lui Janus Pannonius despre arestarea lui Dracula”, în vol. Bolovan Ioan, Câmpeanu Remus, Pădurean Corneliu, Sinaci Doru (coord.), *Confruntare, colaborare și conviețuire în Europa Centrală din Evul Mediu până în contemporaneitate*. Lucrările Comisiei mixte de istorie româno-ungare, Arad, 26-29 octombrie 2022, Centrul de Studii Transilvane Cluj-Napoca, Academia Română, 2024, pp. 19-42.

Nagy Levente, *A holló, a gyűrű és a sárkány jegyében. Magyar, román és lengyel Corvinusok Drakulától Esterházy Pálig*, seria *Europica Varietas*, Budapest, Editura ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem.

Neuber Wolfgang, "Visual Exegesis and Social History: Hieronymus Beck von Leopoldsdorf (1525–1596) and His Strategies of Self-Aggrandizement", în vol. Melion Walter S., Clifton James, Weemans Michel (eds.), *Imago Exegetica: Visual Images as Exegetical Instruments 1400-1700*, Leiden-Boston, Editura Brill, 2014, pp. 667-682.

Neuhauser Monika, Neuhauser Walter, "Oswald von Wolkenstein in Ungarn. Zu einem Kryptoporträt des Tiroler Dichters auf dem Altar des Thomas von Klausenburg", în

Veröffentlichungen des Tiroler Landesmuseums Ferdinandeum, nr. 70, Innsbruck, Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum, 1990, pp. 183–198.

Oesterreiche-ungarische Buchhändler-Correspondenz, nr. 13, 29. 03.1890, p. 146.

Os Henk van, "The Monastery as a Centre of Devotion", în vol. Os Henk van, Honeée Eugene, Nieuwdorp Hans, Ridderbos Bernhard (eds.), *The Art of Devotion in the Late Middle Ages in Europe 1300-1500*, catalog de expoziție, Amsterdam, Rijksmuseum 1994.

Pächt Otto, *Österreichische Tafelmalerei Der Gotik*, Augsburg, Editura Dr. Benno Filser, 1929.

Pálffy Géza, "Der Aufstieg der Familie Esterházy in die ungarische Aristokratie", în vol. Wolfgang Gürtler, Rudolf Kropf (eds.), *Die Familie Esterházy im 17. und 18. Jahrhundert*, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, Bd. 128, Tagungsband der 28. Schlaininger Gespräche (29. September – 2. Oktober 2008), red. Martin Krenn, Eisenstadt, 2009, pp. 13–46.

Panofsky Erwin, *Meaning in the Visual Arts*, Chicago, University of Chicago Press, 1983.

Panofsky Erwin, *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*, New York, Routledge, 1972.

Pastoureau Michel, *Galben: povestea unei culori captivante*, București, Editura For You, 2023.

Pastoureau Michel, *Roșu: istoria unei culori incitante*, București, Editura For You, 2022.

Pelimon Alexandru, *Impresiuni de călătorie în România*, București, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov et Comp., 1858.

Perkinson Stephen, "Rethinking the Origins of Portraiture", în *Gesta*, 46, Nr. 2, *Contemporary Approaches to the Medieval Face*, 2007, pp. 135-157.

Perkinson Stephen, *The Likeness of the King. A Prehistory of Portraiture in Late Medieval France*, Chicago, The University of Chicago Press, 2009.

Petriceicu-Hașdeu Bogdan, *Scrieri literare, morale și politice*, vol. 2, Fundația pentru Artă și Literatură „Regele Carol al II-lea”, București, Monitorul oficial, 1937.

Pippidi Andrei, *Mihai Viteazul în arta epocii sale*, Cluj- Napoca, Editura Dacia, 1987.

Pirker-Aurenhammer Veronika, *Schatzhaus Mittelalter Schauderpot im Prunkstall Unteres Belvedere*, Viena, Belvedere, 2018.

Ploeg Kees van der, „How Liturgical Is a Medieval Altarpiece?”, în vol. Victor M. Schmidt (ed.), *Italian Panel Painting, Studies in the History of Art*, vol. 61, Washington D.C., National Gallery of Art, 2002, pp. 103–121.

Pocol Andreea, „Likeness or Representation? Vlad Drăculea The Impaler’s Image in 15th and 16th Century Portraiture and Prints”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Historia*, vol. 68, Special issue, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2023, pp. 73-98.

Pocol Andreea, „Reconstituirea istoriografică a identificării faimosului portret de la Castelul Ambras ca reprezentare a lui Vlad Țepeș Drăculea, în vol. Crăciun Maria, Florea Carmen, Ghitta Ovidiu (ed.), *Istorie și scris istoric. Studii în onoarea Gretei Monica Miron*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2024, în curs de apariție.

Pokorny Erwin, „1.2. Dracula - Aveida Dux Walachiae” (descrierea analitică a miniaturii), în Margot Rauch, Alfred Auer, Veronika Sandbichler, Katharina Seidl, *Dracula, voievod și vampir*, catalog de expoziție, București, Muzeul Național de Artă al României, 2010, pp. 35-36.

Pokorny Erwin, „Bildnisse und Kryptoporträts des Vlad Dracula”, în *Ars Transsilvaniae*, vol. 18, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române - Centrul de Studii Transilvane, 2008, pp. 109–118.

Pokorny Erwin, „Dracula în portrete XV-XVIII”, în catalog de expoziție Margot Rauch (curator), Alfred Auer, Veronika Sandbichler, Katharina Seidl, traducător: Codruța Codreanu, *Dracula, voievod și vampir*, București, Muzeul Național de Artă al României, 2010, pp. 29-58.

Pommier Édouard, *Théories du portrait. De la Renaissance aux Lumières*, Gallimard, Paris, 1998.

Pope-Hennessy John, *The Portrait in the Renaissance*, New York, Bollingen Foundation, 1966.

Popica Radu, *Braşov - 6 secole de pictură în 28 de capodopere (sec. XV-XX) / Braşov - 6 Centuries of Painting in 28 Masterpieces (XV-XXth. c.)*, traducători Pocol Andreea, Arhire-Benkner Lara, Braşov, Editura Muzeului de Artă Braşov, 2020.

Rauch Margot, „1.1. Dracula, numit Vlad Țepeș” (descrierea analitică a portretului), în Margot Rauch, Alfred Auer, Veronika Sandbichler, Katharina Seidl, *Dracula, voievod și vampir*, catalog de expoziție București, Muzeul Național de Artă al României, 2010, pp. 35-36.

Rauch Margot, „Dracula - tiran diavolesc sau Vlad Țepeș - principe drept? O privire asupra personajului istoric”, în Margot Rauch (curator), Auer Alfred, Sandbichler Veronika, Seidl Katharina, *Dracula, voievod și vampir*, catalog de expoziție, București, Muzeul Național de Artă, 2010, pp. 21-27.

Rauch Margot, „Friedrich III”, în Wilfried Seipel (ed.), *Werke für die Ewigkeit*, catalog de expoziție, Viena, Muzeul de Istoria Artei Viena, 2002.

Rauch Margot, *Monster und Mirakel. Wunderbares in der Kunstkammer von Schloss Ambras*, catalog de expoziție, Innsbruck, Muzeul de Istoria Artei Viena, 2003.

Rázsó Gyula, *Die Feldzüge des Königs Matthias Corvinus in Niederösterreich 1477–1490*, Viena, Österreichischer Bundesverlag, 1973.

Reitter Elisabeth, ”The Court Artists of Archduke Ferdinand II”, în vol. Dobalová Sylva, Hausenblasová Jaroslava (eds.), *Archduke Ferdinand II of Austria. A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Viena, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2020, pp. 303–324.

Richter Mark, ”Artists and Artisans of Polychrome Wooden Altarpieces in Southern Germany, Austria and Switzerland (c. 1600-1780)”, în vol. Kroesen Justin, Nyborg Ebbe, Sauerberg Marie Louise (eds.), *From Conservation to Interpretation Studies of Religious Art (c. 1100 – C. 1800) in Northern and Central Europe in Honour of Peter Tângeberg*, Leuven, Paris, Bristol, Peeters, 2017, pp. 305-338.

Rîzniș Filofteia, *Arhive personale și familiale. Repertoriu arhivistic*, vol. I, București, Arhivele Naționale ale României, 2001.

Rodeni Vlad, „Vasile Blendea”, în *Ramuri*, nr. 4, 15.04.1973, p. 21.

Roest Bert, *Franciscan Learning, Preaching and Mission c. 1220–1650*, Leiden, Editura Brill, 2015.

Sadler Donna, *Touching the Passion. Seeing Late Medieval Altarpieces through the Eyes of Faith*, Leiden, Editura Brill, 2018.

Salgó Ágnes W., "Drakula története és a korabeli sajtó", în *Világtörténet*, 2010, nr. 3–4, pp. 28-37.

Saliger Arthur, *Maria am Gestade in Viena*, ediția a 5-a revizuită, Salzburg, Editura St. Peter, 2003.

Sandbichler Veronika, "The Reconstruction of the Kunst- and Wunderkammer of Archduke Ferdinand II: 'Facts 'n' Figures', an Interim Report", în vol. Dobalová Sylva, Hausenblasová Jaroslava (eds.), *Archduke Ferdinand II of Austria. A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Viena, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2020, pp. 399-414.

Sarkadi Nagy Emese, *Local Workshops - Foreign Connections. Late Medieval Altarpieces from Transylvania*, Ostfildern, Editura Jan Thorbecke, seria Studia Jagellonica Lipsiensia, vol. 9, 2012.

Schama Simon, "The Domestication of Majesty: Royal Family Portraiture, 1500-1850", în *Journal of Interdisciplinary History*, Cambridge, Massachusetts, vol. 17, nr. 1, 1986, pp. 155–183.

Schares Thomas, "Dracula in Hermannstadt? Der Großprobstdorfer Flügelaltar, die Pest und die „Dracula-Kryptoporträts", în *Germanistische Beiträge*, nr. 33, 2013, pp. 50-79.

Schares Thomas, "Parallele Wort und Bilddiskurse über Vlad Țepeș" în Guțu George, Schares Thomas (eds.), *Transcarpathica. germanistisches Jahrbuch Rumänien*, ediția a 9-a jurnalului anual de germanistică, București, Editura Paideia, 2010, pp. 343-365.

Schlosser Julius von, *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance: Ein Beitrag zur Geschichte des Sammelwesens*, Leipzig, Editura Klinkhardt & Biermann, 1908.

Schneider Norbert, *The Art of the Portrait: Masterpieces of European Portrait Painting, 1420-1670*, Köln, Benedikt Taschen Verlag, 1994.

Schramm Percy Ernst, *Die deutschen Kaiser und Könige in Bildern ihrer Zeit*, München, Prestel, 1983.

Șerban Papacostea, „Cu privire la geneza și răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș”, în *Romanoslavica*, nr. 12, 1966, pp. 159-167.

Stan-Țurcanu Nicoleta, *Lumea lui Dimitrie A. Sturdza*, București, Vremea, 2023.

Stăvăruș Ion, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș Dracula. Studiu critic și Antologie*, București, Editura Univers, 1978.

Stoian Emil, *Vlad Țepeș: mit și realitate istorică*, București, Editura Albatros, 1989.

Stoicescu Nicolae, *Vlad Țepeș*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

Stoicescu Nicolae, *Vlad Țepeș. Sub imperiul terorii*, București, Editura Paul Editions, 2023.

Stroe Florin, *Vlad III Drăculea. Reconstrucția unei imagini*, București, Editura Universității din București, 2013.

Strong Roy, *The Portraits of Queen Elizabeth I*, New York, N.Y., Thames & Hudson, 1987.

Sturdza Dimitrie A., *Memoriu asupra portretelor domnilor români*, București, Tipografia Thiel & Weiss, Strada Lipscani, 11, 1875.

Sturm Johann, *Der Meister von Maria am Gestade und seine Herkunft*, Viena, 1963.

Suckale Robert, ”Der Maler Johannes Siebenbürger (um 1440–1483) als Vermittler Nürnberger Kunst nach Ostmitteleuropa” în vol. Evelin Wetter (ed.), *Die Länder der Böhmischen Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526): Kunst, Kultur, Geschichte*, Ostfildern, Editura Jan Thorbecke, 2004, pp. 363–384.

Suckale Robert, ”The Central European Connections of Matthias Corvinus’ Patronage of Late Gothic Art”, în Farbaký Péter (ed.), *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the*

Hungarian Royal Court 1458-1490, catalog de expoziție, Muzeul de Istorie din Budapesta, 2008, pp. 101-112.

Sukale Robert, "Physiognomik und Porträtkunst im Mittelalter", în vol. Friedrich Piel und Jorg (ed.), *Festschrift Wolfgang Braunfels*, Tübingen, Editura Ernst Wasmuth, 1977, pp. 357-364.

Sutter Fichtner Paula, *The Habsburgs: Dynasty, Culture and Politics, 1490–1700*, Londra, Palgrave, 2014.

Swoboda Sigrid, *Der Meister von Maria am Gestade*, teză de doctorat susținută la Universitatea din Viena, 1977.

Szovák Kornél, "King and Church. Matthias Corvinus and Religion", în Farbaký Péter, Végh András, *Matthias Corvinus the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court*, catalog de expoziție, Budapesta, 2008, pp. 393-396.

Tafrali Oreste, „Portretele lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș și ale familiilor lor de la Voroneț și Humor”, în *Arta și arheologia*, an. I, fasc. II, 1928.

Tóth Gergely, "Egy koholmány hosszú árnyéka – Esterházy Pál genealógiai fikciójának utóélete a 18–19. században" în vol. Pál Ács, Buzási Enikő (eds.), *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás. Egy 17. századi arisztokrata életpálya a politika és a művészet határvidékén*, Budapesta, Editura Reciti, 2015, pp. 357-372.

Townsend-Gault Charlotte, "Symbolic Façades: Official Portraits in British Institutions Since 1920", în *Art History*, vol. 11, nr. 4, Oxford, 1988, pp. 511-526.

Trattner Irma Heide, *Studien zur österreichischen Tafelmalerei der internationalen Gotik: unter besonderer Berücksichtigung des St. Lambrecht Motivtafelmeisters und dessen Umkreis*, teză de doctorat susținută la Universitatea din Salzburg, 2004.

Turner Gerard l'E., "The Cabinet of Experimental Philosophy", în vol. Impey Oliver, MacGregor Arthur (eds.), *The Origins of Museums: The Cabinet of Curiosities in Sixteenth and Seventeenth-Century Europe*, Oxford, Clarendon Press, 1985, pp. 295-308.

Ursprung Daniel, „Propaganda și popularizarea: povestirile despre Vlad Țepeș în contextul anului 1488”, în *Analele Putnei*, XIV, 2018, 1, pp. 45-59.

Vaucher André, *The Laity in the Middle Ages: Religious Beliefs and Devotional Practices*, Notre Dame, Londra, University of Notre Dame Press, 1993.

Veselá Lenka, *Ritter und Intellektueller - Hieronymus Beck von Leopoldsdorf (1525-1596) und seine Bibliothek*, Frankfurt am Main / Bern / Bruxelles / New York / Oxford / Warszawa / Wien, Peter Lang, 2017.

Vida Gheorghe, „Figura lui Vlad Țepeș în Opera lui Theodor Aman”, în *Studii Și Cercetări de Istoria Artei*, Artă Plastică, serie nouă, tom 3 (47), București, 2013, pp. 53–56.

Warburg Aby M., *Der Bilderatlas Mnemosyne*, Martin Warnke, Claudia Brink (eds.), Berlin, Akademie Verlag, 2012.

Weber Albert, *Vlad der Pfähler Drăculea (1431-1476). Genese und Transformation herrschaftsbiographischer Episteme*, teză de doctorat susținută la Universitatea Justus-Liebig Gießen, Regensburg, 2021.

Webster Mary, *Johan Zoffany 1733-1810*, Londra, National Portrait Gallery, 1976.

West Shearer, *Portraiture, Oxford History of Art*, Oxford, Oxford University Press, 2004.

Williamson Beth, „Altarpieces, Liturgy and Devotion”, în *Speculum*, 79, 2004, pp. 341-406.

Wood Christopher S., „Michael Pacher and the Fate of the Altarpiece in Renaissance Germany”, în *RES: Anthropology and Aesthetics*, nr. 15, 1988, pp. 89-104.

Woods Kim, „The Netherlandish carved altarpiece c. 1500: type and function”, în Humfrey Peter, Kemp Martin (eds.), *The Altarpiece in the Renaissance*, Cambridge, Editura Cambridge University Press, 1991, pp. 76-89.

Sitografie:

Bătrîna Adrian, Bătrîna Lia, „Evoluția ansamblului fostei Mănăstiri Comana în lumina cercetărilor arheologice”, în *Revista Muzeelor și Monumentelor* 1974, p. 5, accesat în data de 18.11.2024 de la URL file:///C:/Users/and/Downloads/Batrana%20-%20Sapaturile%20la%20mrea%20Comana.%20Revista%20Muzeelor%20si%20Monumentelor%201974_Nr1-002.pdf.

doitinHebrew.com - *The Talking Online Hebrew Dictionary and Translation Engine. Learn how to say just about anything in Hebrew.* accesat în data de 05.03.2025.

Érsek Annamária, *Mid-Fourteenth Century Crypto-Portraits: Eastern Central Europe as Center of Production*, prezentare susținută în cadrul Conferinței *Reconsidering the Origins of Portraiture*, organizate de Institutul de Istoria Artei al Universității Jageloniene din Cracovia în colaborare cu Fundația prinților Czartoryski, în 16-18.04.2015, accesat în data de 20.12.2023 de la URL https://www.ceu.edu/sites/default/files/attachment/event/8681/abstracts_0.pdf.

Folda Jaroslav, Wetter Kathy Jo, "Belting, Likeness and Presence", *The Medieval Review*, accesat în data de 5.03.2025 de la URL <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/tmr/article/view/14294/20412>

<https://chindiamedia.ro/casele-vechi-ale-targovistei/editorial-vasile-blendea-1895-1987-pentalogii-monumentale-dambovitene/>, accesat în data de 30.09.2024.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nieder%C3%B6sterreichische_Landesausstellung_2019_-_Friedrich_III_im_Alter.jpg, accesat în data de 28.02.2025.

https://de.wikipedia.org/wiki/Maria_am_Gestade, accesat în data de 3.02.2025.

https://en.wikipedia.org/wiki/Frederick_III%2C_Holy_Roman_Emperor, accesat în data de 28.08.2025.

https://en.wikipedia.org/wiki/Lilienfeld_Abbey, accesat în data de 14.12.2024.

<https://franziskaner.at/wien/geschichte/>, accesat în data de 15.12.2014.

https://muzej-velenje.si/en/muzej_velenje/velenje-castle/, accesat în data de 11.02.2025.

https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8En%C4%83l%C8%9Barea_Sfintei_Cruci, accesat în data de 5.03.2025.

<https://www.britannica.com/biography/Michael-Pacher>, accesat în data de 16.03.2025.

<https://www.contemporanul.ro/istorie-documente-politica/ceva-despre-portretul-lui-vlad-tepes-si-alte-portrete.html>.

https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Maria_am_Gestade.

<https://www.habsburger.net/en/chapter/fraternal-strife-emperor-frederick-iii-versus-duke-albrecht-vi>.

<https://www.habsburger.net/en/chapter/fraternal-strife-emperor-frederick-iii-versus-duke-albrecht-vi>, URL accesat la data de 3.03.2025.

<https://www.habsburger.net/en/chapter/frederick-v-iv-and-iii>, accesat în data de 28.02.2025.

<https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1200-1600/jezus-pred-pilatom-mojster-velenjskih-tabel?workId=1980>, accesat în data de 25.01.2025.

<https://www.onb.ac.at/en/more/about-us/timeline/1899-the-karabacek-period>, accesat în data de 20.11.2024.

<https://www.stift-lilienfeld.at/das-stift/geschichte/stift-lilienfeld>, accesat la data de 14.12.2024.

Klein Konrad, „Vlad Țepes alias Dracula: Ein rötlich-mageres Gesicht von drohendem Ausdruck”, în *Siebenbürgische Zeitung*, Nr. 17, 2002, pp. 7-14, accesat în data de 29.09.2024, de la URL <https://www.siebenbuerger.de/zeitung/artikel/kultur/1495-vlad-tepes-alias-dracula-ein-roetlich.html>.

Łanuszka Magdalena, ”An attribution for two late Gothic central-European panels, in English public collections, depicting episodes from the life of St. Barbara”, în *Quart*, iunie 2018, accesat în data de 20.01.2025 de la URL

https://www.researchgate.net/publication/387927512_An_attribution_for_two_late_Gothic_centra
lEuropean_panels_in_English_public_collections_depicting_episodes_from_the_life_of_St_Barb
ara.

Manega Miron, „Portretul lui Mihai Viteazul în pictura europeană”, în revista *Certitudinea*,
accesat în data de 20.05.2023 de la URL:
<https://www.certitudinea.ro/articole/presa/view/portretul-lui-mihai-viteazu-in-pictura-europeana>.

Müller Fabian, *Konfession und konfessionelle Indifferenz in den Testamenten niederösterreichischer Geistlicher 1520–1570*, Masterarbeit, Universität Wien, 2020, p. 9, accesat
în data de 3.01.2025 de la URL: <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:1390929/get>.

Petersen Niels K. blog, accesat în data de 1.11.2021 de la URL
<http://magiaposthuma.blogspot.com/2013/08/rarities-at-schloss-ambras-vlad-tepes.html>.

Rusu Adrian Andrei, *Un criptoportret al lui Sigismund de Luxemburg în biserica Sfântul Mihail din Cluj?*,
accesat în 3.07.2019 de la URL
https://www.medievistica.ro/pagini/arta/texte/pictura/Sigismund/Sigismund.html#_ftn9.

Teodorescu Răzvan, „Ceva despre portretul lui Vlad Țepeș și alte portrete”, în *Contemporanul*,
2020, nr. 9, 1.09.2020, an 31, accesat în data de 24.09.2024 de la URL

The Hungarians Are Coming: Emperor Frederick III versus Matthias, accesat în data de
10.11.2025 de la URL:
<https://www.habsburger.net/en/chapter/hungarians-are-coming-emperor-frederick-iii-versus-matthias-corvinus>.

Watt Melinda, „Renaissance Velvet Textiles”, în *The Metropolitan Museum of Art*, accesat în data
de 22.08.2025 de la URL <https://www.metmuseum.org/essays/renaissance-velvet-textiles?utm>.